

Przykładowa rewitalizacja charakterystycznych dla krajobrazu obiektów małej architektury przy uwzględnieniu ich typologicznej różnorodności oraz charakterystycznych uszkodzeń środowiskowych

Studium historyczne dla 28 kapliczek zakwalifikowanych do programu z terytorium gmin
Kolno, Biskupiec, Świętki, Jonkowo, Barczewo, Dobre Miasto, Dywity i Stawiguda

Opracował zespół
dr Ewa Gładkowska, dr Izabela Lewandowska
dr hab. Janusz Hochleitner prof. UWM

Koncepcja i zarządzanie projektem:
Powiat Olsztyński, Gesellschaft zur Erhaltung des kulturellen Erbes e.V. Fulda

Finansowanie projektu:
Powiat Olsztyński, Gesellschaft zur Erhaltung des kulturellen Erbes e.V. Fulda ze środków Deutsche Bundesstiftung
Umwelt, Osnabrück

Zleceńodawca: Powiat Olsztyński

Aneks

Dr Izabela Lewandowska

Władze państwowe, Kościół katolicki i społeczeństwo polskie wobec zabytków małej architektury sakralnej w diecezji warmińskiej po II wojnie światowej

Po II wojnie światowej sytuacja Kościoła katolickiego na Warmii i Mazurach była bardzo skomplikowana¹. W niniejszym tekście skupię się jedynie na małej architekturze sakralnej pomijając stosunek władzy do księży, obrzędów religijnych oraz zabytków architektury i sztuki w postaci kościołów i ich wyposażenia. Pod uwagę wzięłam kapliczki, krzyże, a także figury przedstawiające Chrystusa i świętych. Na ten temat nie powstała dotychczas żadna praca naukowa, stąd dotarcie do informacji było bardzo trudne. Kwerendzie poddałam wszystkie roczniki „Posłańca Warmińskiego” w latach 1982-2010 oraz dostępną literaturę traktującą o kościołach i parafiach diecezji warmińskiej. Część informacji uzyskałam z drukowanych wspomnień.

Przejawy niszczenia małej architektury sakralnej

W pierwszych latach powojennych władze państwowe starały się usuwać przejawy religijności w postaci krzyży czy pomników świętych, które stały w obrębie miasta, a nie były ulokowane na posesjach kościelnych. W roku 1945 w tajemniczy sposób zniknęła figura św. Jana Nepomucena z mostu na Łynie w Olsztynie. Najprawdopodobniej została zniszczona przez wojska Armii Czerwonej lub usunięta przez władze Polski Ludowej przy okazji remontów przeprowadzanych pod koniec lat 40. W tym czasie usunięto także z Wysokiej Bramy herb miasta Olsztyna, umieszczony od strony nowego ratusza i wizerunek Matki Bożej, kopię cudownego obrazu ze Stoczka Klasztornego, umieszczonego po przeciwnej stronie².

Poza działaniami prawnymi były też często akty niejawne, wykonywane pod osłoną nocy, do których władza nie przyznawała się zrzucając winę na wandalów. Tak też było w przypadku barokowej figury Chrystusa Zbawiciela w Olsztynie z 1737 r., stojącej na miejscu dawnego cmentarza przy trakcie prowadzącym do Dobrego Miasta u zbiegu ulic 1 Maja i Bogumiła Linki (dzisiaj plac Trzech Krzyży). Nocą z 17 na 18 marca 1950 r. w barbarzyński sposób usunięto figurę i około godz. 5 rano zwalono ją na kupę nawozu przy cmentarzu parafii św. Jakuba, przy czym na skutek ciemności i braku fachowego dozoru celowo połamano ją na pięć części. „W ten sposób chciano zniszczyć dziedzictwo trzech wieków historii, kultury i wiary. Śmietnik okazał się miejscem pogrzebania wspaniałego dzieła sztuki barokowej. Jeden z pracowników miasta, którzy wyrzucali figurę, mówił później, że rzucano ją na gnojowisko, ponieważ zderzenie z miękkim podłożem nie spowodowałoby dużych uszkodzeń. Oburzony tym wydarzeniem konserwator wojewódzki mgr Zbigniew Rewski podał do sądu władze miejskie. Wojewoda olsztyński,

¹ Szerzej pisze o tym A. Kopiczko, *Kościół warmiński a polityka wyznaniowa po II wojnie światowej*, Olsztyn 1977...

² A. Kopiczko, *Św. Jan Nepomucen w Olsztynie*, „Posłańca Warmiński” 1994, nr 6 z 13-26 III.